

Ellen Michaelis

Vriendin met een bijzondere geschiedenis

Ellen Michaëlis (57) is oud-baliemedewerker van het Verzetsmuseum.

Onlangs won Ellen de 'Vodafone World of Difference Prijs', een jaarsalaris plus onkostenvergoeding, te besteden aan haar eigen initiatief: de Stichting BeeSupport. BeeSupport ondersteunt boerengezinnen in Afrika die met bijteelt hun inkomen genereren. Ellen is net terug van een werkbezoek aan de partnerprojecten in Oeganda en Kenia. Een ondernemende vrouw, met een bijzondere familiegeschiedenis.

"Van 1999 tot en met 2002 werkte ik bij het museum. Daarna was ik regelmatig aanwezig als vrijwilliger bij speciale gelegenheden. Nu ik zo druk ben met mijn eigen bijenproject kom ik er helaas nog maar zelden. Voor mij heeft 't altijd een speciale betekenis gehad om te werken in het Verzetsmuseum. Mijn Joodse vader is geboren in Berlijn. Toen Hitler aan de macht kwam, hebben mijn grootouders direct hun koffers gepakt en zijn naar Nederland geëmigreerd.

Later zijn ze doorgegaan naar de Verenigde Staten. Mijn vader kwam een jaar later ook naar Nederland en is gebleven. Hij trouwde met een niet-joodse vrouw en heeft de oorlog, deels in onderduik, overleefd. Kort nadien zijn ze gescheiden."

"Later trouwde hij met mijn moeder, Annie Bechthold. Zij woonde tijdens de oorlog in Amsterdam en verkeerde in kunstenaarskringen. Ik heb van mijn familie begrepen

dat ze betrokken is geweest bij de bekende overval op het Bevolkingsregister aan de Plantage Kerklaan. Voor deze aanslag gebruikten de verzetsmensen wapens en geleende politie-uniformen. Mijn moeder zou deze spullen bij haar onder de vloer hebben verborgen en daarvoor uiteindelijk ook zijn opgepakt. Meer weet ik er niet over. Mijn moeder is overleden op mijn vijfde dus ik heb er nooit met haar over kunnen praten. Toen ik acht was, is mijn vader met mij weer in Duitsland gaan wonen. Pas als volwassene ben ik teruggekeerd in Amsterdam."

"De laatste jaren ben ik bezig de geschiedenis van mijn vaders familie te reconstrueren. Zo was ik onlangs in Berlijn om alle puzzelstukjes te plaatsen. Dat doe ik samen met mijn halfbroer die in 1944 in Nederland is geboren. We weten inmiddels waar onze vader en zijn gezin gewoond hebben. In de mooie wijk Grunewald, waar ongeveer een derde van de bewoners joods was. Onze overgrootmoeder woonde twee straten verderop. Deze zoektocht geeft mij een klein beetje van mijn wortels terug."

Foto's in dit nummer: collectie Verzetsmuseum Amsterdam, Particuliere collectie en Collectie Gemeentearchief Rotterdam, M. Jacobs, U. Risueno, G. Schilder

Collectie: Handwerken achter tralies

De 46-jarige Rotterdamse onderwijzeres Aukje Wagemaker werd in november 1941 opgepakt en gevangenzet in het "Oranjestad" in Scheveningen. Haar jongere broer Simon was de leider van een spionagegroep en deze groep was, vermoedelijk na verraad door de beruchte Anton van der Waals, door de SD opgerold. Het strafproces in juni '42 in Utrecht verliep voor Aukje goed, ze werd vrijgesproken. Haar broer en enkele van zijn vrienden werden ter dood veroordeeld en op 31 juli terechtgesteld. Aukje werd ondanks vrijspraak echter niet vrijgelaten, maar

in Schutzhaft gehouden. Ze verbleef ondertussen in de Utrechtse gevangenis en werd vanuit daar op transport gezet naar concentratiekamp Ravensbrück. De

bevrijding in 1945 maakte ze uiteindelijk mee in kamp Mauthausen. In de gevangenis, eerst in Scheveningen en later in Utrecht, deelde Aukje een cel met andere vrouwen. Ze mochten pakjes ontvangen, kregen soms bezoek en konden deels vrij beschikken over hun tijd. Ze lazen boeken, maakten zelf spelletjes, borduurwerkjes en tekeningen. Aukje schrijft in haar dagboek: "En met handwerk materiaal zijn we zo blij. We kunnen zelfs al afwisseling in onze werkzaamheden brengen. Hebben nauwelijks tijd om 'n potje te jokersen, wat toch 'n gezellige afwisseling is." In de borduurwerkjes en tekeningen verwerkten de vrouwen hun ervaringen in de gevangenis. Ze deden dit met de nodige sarcastische humor, zoals blijkt uit Aukjes borduurwerk van "Scheveningen Bad".

Vul de bon in en stuur deze, zonder postzegel, naar: Stichting Vrienden en Vriendinnen van het Verzetsmuseum, Antwoordnummer 10826, 1000 RA Amsterdam of lever de bon in bij de balie van het museum, Plantage Kerklaan 61. Het museum is open di t/m vr 10.00-17.00 en za t/m ma 11.00-17.00 uur.

Ja, ik word Vriend(in) van het Verzetsmuseum!

- Ik steun de Vrienden met een jaarlijks bedrag van (minimaal € 15,-)
 - Als bedrijf met een jaarlijkse bijdrage van (minimaal € 250,-)
- naam.....geboortjaar.....(m/v)
- adres.....
- postcode + woonplaats.....
- naam bedrijf.....handtekening

V nieuwsbrief verzetsmuseum

Inhoudsopgave

- Seizoen '40-'45
- Activiteiten
- Terugblik
- Fritz Behrendt.
- Getekend door de oorlog
- Vriendin Ellen Michaelis
- Collectie: Handwerken
achter tralies

Seizoen '40-'45. Voetbal tijdens de Tweede Wereldoorlog Open vanaf 29 april 2009

In de nieuwe tentoonstelling *Seizoen '40-'45* wordt het verhaal van Nederland in bezettingstijd in tien oorlogsthema's behandeld aan de hand van opmerkelijke anekdotes en gebeurtenissen uit de voetbalwereld. Het is een familietentoonstelling voor iedereen vanaf 10 jaar in de traditie van eerdere topers als *Brood jatten bij de beren* (over Artis) en de oorlog in stripvorm *De Ontdekking*: verrassende voorwerpen, mooie verhalen én door de Hogeschool van Amsterdam/ Instituut voor Interactieve Media gemaakte spelletjes. Stervoetballers en coaches van nu introduceren de historische thema's.

Veel mensen zijn verbaasd als ze horen dat er tijdens de oorlog werd gevoetbald. De oorlogsjaren worden vooral geassocieerd met onderdrukking, verzet, jodenvervolgging, armoede en honger. En dat terwijl het voetbal in Nederland tijdens de oorlog populairder was dan ooit tevoren: de com-

petitie werd kort na de Duitse inval in 1940 hervat en ging door tot de hongervinter in 1944. Tienduizenden Nederlanders slokten zich aan bij een sportvereniging en het publiek in de stadions verdubbelde.

Miralem Sulejmani, spits van Ajax, vertelt in de tentoonstelling waarom hij bleef voetballen: 'Voetbal leidde af van de oorlogsellende. Dat begrijp ik wel. Ik ben geboren in Joegoslavië waar jarenlang een oorlog woedde. Mijn geboorteplaats Belgrado was het doelwit van bommenwerpers. Dat waren bange perioden waarin het voetbal afleiding gaf.'

Natuurlijk werd het voetbal ook getroffen door de maatregelen van de Duitse bezetters. Zo mochten joden geen lid meer zijn van voetbalverenigingen, moesten voetballers naar Duitsland voor de Arbeidsinzet of doken ze onder. Bram Appel, te werk

gesteld in Duitsland, was een populaire voetballer die ook daar doorspeelde: *'Die interlandwedstrijden in Duitsland trokken ongelooflijk veel publiek, waren bijna altijd uitverkocht. Voor de jongens die daar werkten vormden de wedstrijden een enorme afleiding. In 1944 heb ik zevenenvijftig doelpunten gemaakt.'*

Door de schaarste was het moeilijk om aan voetbalschoenen en ballen te komen. Later kwamen ook de accommodaties in gevaar. In de hongervinter, toen er geen brandstof meer te krijgen is, werd op alles wat brandbaar is jacht gemaakt: bomen, kozijnen, en ook doelpalen en tribunes. Ad de Haas, voetballer bij DWS, meldde zich met zijn vader als vrijwilliger om de houten tribune te bewaken. *'We sliepen in de kleedkamers, die hadden we vol gelegd met hooi en dekens om op te slapen. We liepen rondes in ploegendienst.'*

(vervolg voorpagina)

Stadionbezoek was niet zonder risico, want soms werden er razzia's gehouden voor de 'Arbeidsinzet'. Regelmatig ging in het stadion het luchtalarm af. Omdat het zo vaak loos alarm was, reageerden veel mensen er niet meer op. De Amsterdamse club De Volewijckers speelde op 26 maart 1944 tegen Heerenveen in het Ajax-Stadion. Supporter Tip de Bruin: *'Elf minuten na het begin van de wedstrijd gingen de sirenes, maar het publiek bleef zitten. Een rustige stem verzocht het publiek de tribunes te ontruimen. Men bleef zitten en toen werd de wedstrijd afgelast.'*

Het verhaal over voetbal in oorlogstijd zit vol spannende en verdrietige, maar ook vrolijke momenten. Kom kijken en speel mee, voor iedereen die voetbalt of er graag naar kijkt!

Seizoen '40-'45. Voetbal tijdens de Tweede Wereldoorlog werd gerealiseerd dankzij financiële bijdragen van stichting Doen, Prins Bernhard Cultuurfonds, Ministerie van VWS, Mondriaan Stichting, Nationaal Fonds voor Vrijheid en Veteranenzorg en VSB Fonds en is te zien tot en met 11 april 2010.

Het kindermuseum: de Verzetsbende ging vast op pad!

De afgelopen maanden is een groepje kinderen kriskras door Nederland gereisd om in verschillende musea ideeën op te doen voor het nieuwe kindermuseum. Hella, Jeroen, Soufjan, Randall, Maryam, Johnny, en Nina vormden samen de Verzetsbende. Zeven

kinderen, verschillend in leeftijd, achtergrond en opleiding.

De groep werd begeleid door Geerthe Schilder, historica en leerkracht in het basisonderwijs, en Sanne Dijkstra, stagiaire van de Reinwardt Academie. Op vijf winterse zondagen bezochten ze achtereenvolgens het Geldmuseum

in Utrecht, De Bunker in Breda, het Joods Historisch Museum in Amsterdam, het Museum voor Communicatie in Den Haag en het Verzetsmuseum van Rotterdam.

Door de energie en nieuwsgierigheid van de kinderen heeft het museum veel ideeën opgedaan. Soms verrassende ideeën; vaak ook werden de ervaringen die de afgelopen jaren in het Verzetsmuseum zijn opgedaan nu op andere plekken bevestigd. De kinderen gaven allerlei suggesties en tips, zoals 'Zorg dat de computers het goed doen' of 'het Verzetsmuseum moet een spel maken waarbij we bonnen uit een bonnenboekje kunnen sparen' en 'Het lijkt me leuk om in het Verzetsmuseum morsecode te leren.' In het Geldmuseum en in het Museum voor Communicatie kreeg elke bezoeker bij binnenkomst een pasje waar alle spellen en scores op bijgehouden werden. Dit bracht de kinderen op het idee dat zoiets voor het kindermuseum ook gebruikt zou kunnen worden maar dan in de vorm van een persoonsbewijs.

Deze en veel andere bevindingen van de Verzetsbende zijn zondag 15 maart samen met de kinderen gepresenteerd in het Verzetsmuseum. Het museum hoopt de Verzetsbende ook de komende periode te mogen verwelkomen als testgroep en klankbord!

Activiteiten

Dinsdag 21 april, 15.30 uur

Ad van Liempt verzorgt

1e Historisch Nieuwsbladlezing

Op 21 april kijkt Ad van Liempt vooruit naar de nieuwe NPS-tvserie, De bezetting, die in 2010 op het scherm komt. Van Liempt, hoofd van de afdeling geschiedenis van de NPS en uit dien hoofde onder meer verantwoordelijk voor Andere Tijden, zal vertellen over de opzet van het programma en een vergelijking trekken met de beroemde gelijknamige tv-serie van Loe de Jong uit de jaren zestig.

Entree: 7,50 euro / met kortingspas of vriendenkaart 5,00 euro; reserveren aanbevolen: tel 020 6202535.

Zondag 3 mei, 14.00 uur

Stadsverteller Karel Baracs met

Waarom lijn acht niet meer rijdt

Openbare voorstelling over twee vrouwen die tijdens de bezetting ruim 80 joodse kinderen in veiligheid brachten. De voorstelling – gemaakt in nauwe samenwerking met het museum – wordt al jaren in het museum gespeeld en was voor burgemeester Cohen een belangrijke reden Baracs in november

2008 te benoemen tot Stadsverteller van Amsterdam. Naast de openbare voorstelling op 3 mei vinden er dankzij een subsidie van het Amsterdams Fonds voor de Kunst dit jaar weer tien gratis (besloten) schoolvoorstellingen plaats van *Waarom lijn acht niet meer rijdt*. De reacties in voorgaande jaren waren juichend: *"Hij vertelde het zo dat het leek alsof je daar was (in de oorlog)."*

"Een zeer indrukwekkende voorstelling. Heel knap hoe beeldend en boeiend dit verteld werd. Het verhaal heeft de leerlingen erg aangegrepen. Het heeft veel emoties losgeweekt bij ze."

Entree: 10 euro / met kortingspas of vriendenkaart 7,50 euro; geschikt voor iedereen vanaf 10 jaar. Res: tel 020 6202535.

Maandag 4 mei, 19.30 – 21.30 uur

Gratis avondopenstelling

Met koffie en thee ter gelegenheid van de Nationale Dodenherdenking.

Terugblik

NIOD-lezingen

De afgelopen maanden was het NIOD weer te gast in een samen met het Historisch Nieuwsblad aangeboden serie lezingen over nieuw en lopend onderzoek. Vooral de lezing van Ismee Tames "Verzetsvrouwen en NSB-kinderen, 1945-1955" en de avond over globalisering van het holocaust-debat werden goed bezocht.

Protesteer! Actieposters vanaf 1965 was succesvol

De tentoonstelling *Protesteer!* heeft de afgelopen maanden veel bezoekers getrokken waaronder ook veel scholieren. Door het educatieve programma werden zij zich bewust van de rol die buitenparlementaire acties kunnen spelen in een democratie en gestimuleerd tot nadenken over de eigen betrokkenheid bij hedendaagse maatschappelijke kwesties. De ludieke opzet van de tentoonstelling sprak hen aan en het aantal groepen dat de tentoonstelling bezocht was dan ook groter dan verwacht.

Geuzenpenning 2009: een bijzondere ontmoeting

Op 11 maart j.l. waren de laureaten van de Geuzenpenning, B'Tselem en Al Haq, te gast in het museum. Jessica Montell sprak namens B'Tselem, een onafhankelijke Israëlische mensenrechtenorganisatie die de activiteiten van de Israëlische overheid kritisch volgt en wier werk voornamelijk bestaat uit het rapporteren van schendingen van de mensenrechten in de Bezette Gebieden. De voorzitter van Al Haq, de onafhankelijke Palestijnse evenknie van B'Tselem, Shawan Jabarin, kon door een uitreisverbod van de Israëlische autoriteiten niet naar Amsterdam komen. Via een live video verbinding met het kantoor van Al Haq in Ramallah kon de heer Jabarin de bijeenkomst in het Verzetsmuseum toch meemaken en de aanwezigen toespreken. Tevens vond er een interessante discussie plaats tussen laureaten en publiek onder leiding van Jeff

Handmaker. De Nederlandse Stichting Ondersteuning Israëlische Vredes en Mensenrechtenorganisaties presenteerde zich die middag in het museum met foldermateriaal. Al met al was het een bemoedigende bijeenkomst.

Srebrenica centraal

De Srebrenica-avond in het kader van Holocaust Memorial Day 2009 was een indrukwekkende bijeenkomst. Na een mooie lezing van Selma Leydesdorff naar aanleiding van haar boek *De leegte achter ons laten* vond een ontroerend gesprek plaats tussen twee jonge Bosnische vrouwen die inmiddels in Nederland een nieuw leven hebben opgebouwd, Admira Fazlic en Sevala Salkic. De parallellen tussen hun ervaringen en die van Nederlanders in bezettingstijd waren treffend.

Benefietconcert voor Verzetsmuseum

Het Benefietconcert door Regina Albrink, piano, Fred Pot, cello, Wilton Jongmans, contrabas, Michael Rein, viool en Peter Bogaert, viool in het Concertgebouw Amsterdam in februari van dit jaar was uitverkocht! Het Verzetsmuseum dankt organisator Kiwanis Club Amsterdam van harte voor de daaruit voortvloeiende prachtige bijdrage aan het kindermuseum!

Fritz Behrendt. Getekend door de oorlog Expositie t/m 15 november 2009

Eind februari opende in de hal van het museum een fraaie tentoonstelling met een selectie van Behrendts vroege oorlogswerk, samen met latere tekeningen over de oorlog die hem zou blijven aangrijpen. Veel werk is voor het eerst te zien.

Fritz Behrendt werd in 1925 in Berlijn geboren. In 1937 vluchtte de familie om politieke redenen naar Nederland. Tijdens de bezetting was Behrendt student aan de Kunstnijverheidsschool (de tegenwoordige Rietveld Akademie) te Amsterdam. Hij maakte toen al tekeningen over de politieke situatie. Aan het eind van de oorlog werd hij gearresteerd wegens verzetsactiviteiten. Na de oorlog bouwde hij een indrukwekkende carrière op als politiek tekenaar voor onder meer Het Algemeen Handelsblad, Het Parool, De Telegraaf en vele internationale kranten en tijdschriften.